

سرچشمه‌های دانایی و نادانی

کامل ریموند پوپر

ترجمه عباس باقری

مقدمه مترجم

کتاب کوچک سرچشمه‌های دانایی و نادانی متن یک سخنرانی است که کارل پوپر در روز بیستم ژانویه سال ۱۹۶۰، به دعوت آکادمی بریتانیا^۱، در چارچوب کنفرانس فلسفی سالانه آن آکادمی ایراد کرد. این سخنرانی نخست در سال ۱۹۶۰ در نشریه آکادمی بریتانیا^۲ و سپس در سال ۱۹۶۱ در نشریه دانشکده آکسفورد^۳ در لندن انتشار یافت و در سال‌های بعد بارها تجدید چاپ شد. این متن در سال ۱۹۸۵ به زبان فرانسه ترجمه و به‌عنوان مقدمه در مجموعه رسالات فرضیه‌ها و ردیه‌ها و سپس در سال ۱۹۹۸ جداگانه به چاپ رسید. (که این ترجمه از روی آن است)

سیرکارل ریموند پوپر فیلسوف انگلیسی که تبار اتریشی داشت به سال ۱۹۰۲ در شهر وین (اتریش) زاده شد. نخست با نوتحصلی‌ها (نئوپوزیتیویست‌ها) همگام بود. اما سپس از آنها گسیخت. در سال ۱۹۳۴ کتاب منطق اکتشاف علمی را نوشت و در آن ویژگی نظریه‌های علمی را تشریح کرد. در سال ۱۹۵۶ با انتشار کتاب فقر تاریخ‌گرایی (یا تاریخ‌نگاری) به نقد مکتب فرانکفورت پرداخت. اثر مهم دیگر او جست‌وجوی ناتمام نام دارد که در سال ۱۹۷۴ منتشر شد و پوپر در آن نظریه‌های

1. British Academy

2. Proceeding of the British Academy

3. Oxford University Press

خود را درباره‌ی شناخت‌شناسی^۱ شرح داد. این آثار - تا آنجا که ما می‌دانیم - به فارسی ترجمه و چاپ شده و لذا خواننده‌ی ایرانی، هم از این راه و هم از راه بحث و گفت‌وگوهایی که در بسیاری از مجله‌ها و کتاب‌ها درباره‌ی پوپر و آثار او صورت گرفته عموماً با این فیلسوف نامدار قرن بیستم آشنایی دارد، به‌ویژه اغلب خوانندگان به یقین اثر پرآوازه او به‌نام جامعه‌باز و دشمنان آن را خوانده‌اند. لذا ما نیاز به شرح و بسط بیشتری در باب آثار و عقاید او نداریم.

این رساله‌ی کوچک محتوی یکی از مهم‌ترین نظریه‌ها، و بهتر بگوییم محتوی لب‌لباب نظریات فلسفی او در زمینه‌ی شناخت و آگاهی و شناخت‌شناسی و ارزش و اعتبار نسبی فرضیه‌ها و تئوری‌های علمی و قابل رد بودن آنها و عدم قاطعیت دانسته‌های بشری است ضمن آنکه، چون برای سخنرانی تنظیم شده به زبانی ساده‌تر از آثار دیگر او و طبعاً سودمندتر برای همگان به نوشته درآمده است.

کارل پوپر در سال ۱۹۹۴، به سن نود و دو سالگی درگذشت. مخالفان و موافقان نظریه‌های او بسیارند و برخی از آنان، در هر دو جهت، تندرو - و احتمالاً برخلاف نظریه اصلی او مبنی بر حتمیت قابل رد بودن هر تئوری علمی و هر نظریه‌ای - تا حدی متعصب. گفت‌وگو درباره‌ی نظریات پوپر، به‌ویژه هنگامی که این نظریه‌ها در زمینه‌ی علوم انسانی به کار می‌رود و بر جامعه‌های انسانی انطباق می‌یابد، گسترده و پردامنه است. اما در هر حال امروز هیچ اندیشمند صاحب‌نظری نیست که از کنار حرف‌های او بی‌اعتنا بگذرد و عقایدش را نادیده و ناشنیده انگارد، بی‌آنکه البته ضرورتاً با تمامی آنها هم‌رأی و موافق باشد. و اما برای همگان، کمترین سود خواندن آثار پوپر، به‌ویژه این کتاب کوچک اما پرمحتوا، آمادگی برای «بازاندیشی» و تحمل «دگراندیشی» است. و همین مترجم را واداشت تا آن را به فارسی برگرداند با این امید که پذیرش اهل فن و پسند همگان را در پی داشته باشد.

گرچه دانسته‌هایم اندک است اما می‌خواهم آن را بشناسانم تا دیگری، بهتر از من، حقیقت را کشف کند و کاری را پی‌گیرد که به رفع اشتباه من بینجامد. و با این همه شادمان خواهم شد که علت کشف آن حقیقت بوده‌ام. آلبرشت دورر

حتی ردّ نظریه‌ای که بدان پای‌بندم مرا شاد می‌کند زیرا علم، با این کار نیز به یک پیروزی دست می‌یابد. جان. س. اکلس

بدینسان، حقیقت، خود آشکار می‌شود... اسپینوزا

هر کس برای تمیز (... حقیقت (... ظواهر، سنگ محکی دارد. لاک

غیرممکن است ما به چیزی بیندیشیم که پیشتر آن را با حواس، درونی یا بیرونی، خود احساس نکرده باشیم. هیوم

1. epistemologie = معرفت‌العلوم